

Regeringskansliet
s.remissvar@regeringskansliet.se

kopia till
s.fs@regeringskansliet.se
paula.ericson@regeringskansliet.se

Yttrande över En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker (SOU 2021:95)

Er beteckning: S2022/00562

Sammanfattning

Länsstyrelsen Västernorrland anser inte att utredningens förslag stärker landets landsbygdsutveckling och måltidsturism på ett sätt som motiverar de negativa effekterna av förslagen. Länsstyrelsen anser således att utredningens förslag inte når upp till utredningens direktiv om att inte inverka negativt på en god och jämlik hälsa. Vidare anser länsstyrelsen inte heller att utredningens förslag kan garantera den svenska alkoholpolitikens fundament som skyddslagstiftning genom att värna Systembolagets detaljhandelsmonopol. Dessutom riskerar problemen med olikartade bedömningar av lagstiftningen bli mer omfattande om en möjlighet till gårdsförsäljning skulle införas.

Allmänna synpunkter

Av kommittédirektivet framgår att en förutsättning för uppdraget är att Systembolagets monopol säkras. Länsstyrelsen har ingen expertkunskap inom EU-rätten, men utifrån utredningens egna slutsatser och de expertyttranden som lämnats in till utredningen framstår det som högst oklart om Systembolagets monopol kan upprätthållas vid ett införande av utredningens förslag. Ur Länsstyrelsen Västernorrlands perspektiv är Systembolaget och dess TSLS-sortiment mycket viktigt som distributionskanal, både för de enstaka tillverkare i länet som de senaste åren växt sig så pass stora (eller ägs av större bolag) att de inte kommer i fråga för föreslagen form av detaljhandel med alkohol, och för de cirka 15 upplagshavare i länet som tillverkar alkohol, främst öl, i mindre skala. Det är inte heller med något av förslagen i utredningen värt att riskera trovärdigheten eller funktionen hos Systembolaget, som också har ett stort stöd bland allmänheten.

Länsstyrelsen anser att förenkling för företag och deras utveckling i många fall ska värnas. Att utredningens förslag kan ha positiva effekter

för vissa av företagen som tillverkar alkohol i länet är dock underordnat principen om folkhälsans skyddsvärde och därmed en hållbar regional utveckling. Alkoholregleringen behöver framstå som konsekvent och systematisk för att kunna rättfärdigas ur ett EU-perspektiv. Tyvärr kan förslaget betraktas som snedvridande för konkurrensen mellan olika tillverkare i länet och sätter ur företagarnas perspektiv ett tak och en tidsgräns för hur mycket det går att utveckla sin tillverkning och därmed sitt företagande. Utifrån begreppen landsbygdsutveckling och måltidsturism kan länsstyrelsen konstatera att flertalet av nuvarande producenter återfinns i eller i nära anslutning till länets tätorter. Utredningen ställer heller inget krav på servering av lokalproducerade livsmedel för att få tillstånd för alkoholförsäljning, varpå effekterna för just måltidsturism, jordbruks- och landsbygdsutveckling skulle ha blivit mycket större än med nuvarande förslag.

Länsstyrelsens ser också en risk med att gränserna för vad som kan tolereras i termer av ökad sjuklighet, dödlighet och andra alkoholrelaterade problem riskerar att förskjutas, och att framtida eftergifter vad gäller exempelvis volymgränser för tillverkning inte kan uteslutas när föreslagen försöksperiod vore till ända. Länsstyrelsen vill också poängtera att mindre och glesare befolkade kommuner enligt CAN (rapport nr 179) har längre avstånd och mindre tillgänglighet till vård och stöd, och samtidigt sämre förutsättningar att bedriva ett framgångsrikt förebyggande arbete mot alkoholskador, vilket leder till större ojämlikhet i hälsa. Även om inte de beräknade ökningarna av problem och skador/dödlighet är alltför markanta i ett nationellt perspektiv, så kommer det att medföra negativa konsekvenser lokalt. Det finns inget som talar för att dessa strukturer skulle förbättras genom att göra avsteg från desintresseringsprincipen.

Avsnitt 10.2.1 Formerna för gårdsförsäljning

Länsstyrelsen vill uppmärksamma aspekter av marknadsföring, som är alltför översiktligt behandlade i betänkandet, och som skulle kunna innebära svårigheter att tolka och tillämpa enhetligt över landet. De arrangemang/upplevelser som ska utgöra ett krav för att få köpa alkoholen innebär en form av marknadsföring, vilket nämns på sidan 129 i utredningen. Det förs dock inget vidare resonemang om ytterligare reglering eller tillsyn av att upplevelserna håller sig inom ramen för alkohollagens regler om marknadsföring. Länsstyrelsen kan inte bedöma om det vore kommunernas och/eller Konsumentverkets ansvar att avgöra om innehållet i varje tillgänglig upplevelse uppmuntrar till köp/konsumtion, associeras med en viss livsstil et cetera. Länsstyrelsen befarar att marknadsföring av upplevelserna skulle användas som ett sätt att kringgå reglerna om marknadsföring av själva produkterna, både i sociala medier och andra marknadsföringskanaler. Enligt nuvarande

lagstiftning skulle inte heller marknadsföring av upplevelsen behöva förses med varningstext om alkoholens skadeverkningar, vilket så klart skulle göra det mer aktuellt att marknadsföra själva upplevelsen och försäljningsformen, än produkterna i sig själva. Marknadsföring får heller inte rikta sig till personer under 25 år. Betyder det att personer under 25 år inte bör delta i dessa upplevelser alls? Lagen medger att personer som fyllt 18 år får serveras/provsmaka varorna, men att man ska ha fyllt 20 år för att få köpa oöppnade flaskor. Det blir i praktiken svårt och inkonsekvent när alla dessa åldersgränser som var för sig är rimliga utifrån ett skyddsperspektiv ska tillämpas samtidigt på samma plats, jämfört med att det är 18 års åldersgräns på restauranger, 20 års åldersgräns på Systembolaget och 25 år generellt i samhället som riktlinje för marknadsföring. Det uttrycks heller inget förbud/avrådan mot att minderåriga närvarar vid denna typ av marknadsföring. Risken att det skapas innehåll i olika sociala mediekanaler utifrån upplevelserna som når minderåriga följare är också berättigad, men har helt förbisetts av utredningen i diskussionen om barns och ungas exponering för alkohol. Länsstyrelsen undrar hur en praxis på området skulle bli likvärdig över landet och fungera utifrån lagstiftningens intentioner om att skydda barn och unga från att exponeras för alkohol och en livsstil som är förknippad med det, och ser det som ytterligare ett skäl att avstyrka utredningens förslag.

Avsnitt 10.4.2 Lokalisering på landsbygd

Ett tänkbart sätt att gynna småskaliga producenter på landsbygden snarare än i storstäderna och som därmed skulle gynna vissa av länets nuvarande upplagshavare även utan att införa gårdsförsäljning som detaljhandelsform, vore att se över regelverket för TSLS-sortimentet hos Systembolaget. Exempelvis genom att ett visst antal av de "närmaste" butikerna snarare än avståndet på 15 mil skulle utgöra kriteriet. Det skulle öka antalet butiker som tillhandahåller varor från producenter som finns relativt nära. För länets del finns en depå i Sundsvall för de tillverkare som vill finnas i beställningssortimentet i hela landet. Att skapa ytterligare depåer på olika platser i landet skulle också kunna gynna producenter på landsbygden i andra län, som får kortare leveranser till närmaste depå.

Avsnitt 10.7 Tillstånds- och tillsynsmyndighet

Länsstyrelsen anser att utredningens förslag om tillstånds- och tillsynsmyndighet stämmer väl överens med den systematik som idag finns för tillståndsgivning och tillsyn inom alkoholområdet. Utifrån länsstyrelsens erfarenheter som tillsynsmyndighet inom länet delar vi utredningens beskrivning, i avsnitt 10.7.2, av att det idag finns problem med olikartad tillämpning av alkohollagen, vilket även har lyfts i en

skrivelse till Socialdepartementet från Länsstyrelsen Kronoberg i november 2020. Enligt länsstyrelsens bedömning riskerar utmaningarna för kommunerna att göra likartade bedömningar över landet bli mer omfattande om en möjlighet till gårdsförsäljning skulle införas, i och med att reglerna kommer att sakna vägledande rättsavgöranden när det gäller tolkning och innebörd av de olika krav som utredningen föreslår för den som vill erbjuda gårdsförsäljning.

Genom en tydlig tillsynsvägledning kan riskerna minska och utredningens förslag om tillsynsvägledning stämmer överens med dagens systematik. Vid ett eventuellt införande av en möjlighet till gårdsförsäljning bör ett tydligt tillsynsvägledningsuppdrag med tillhörande resurser riktas till Folkhälsomyndigheten. Detta då den tillsynsvägledning som Folkhälsomyndigheten tillhandahåller idag fortsatt uppvisar samma brister som Riksrevisionen påpekade i sin rapport *Bädda för bättre tillsyn – statens vägledning av kommunal tillsyn* (RiR 2018:31).

I länet finns en god samverkan mellan Länsstyrelsen, Polismyndigheten och kommunerna i det förebyggande arbetet mot alkoholskador. Länsstyrelsen ser en risk i att Polismyndighetens tillsyn av detaljhandel via gårdsförsäljning skulle bli lågt prioriterad, i synnerhet i ett län som Västernorrland med långa avstånd och mycket begränsade resurser. Det gäller framför allt under sommartid och turistsäsong då behoven av tillsyn sannolikt skulle vara som störst. I det inkluderas förutsättningarna för nykterhetskontroller av fordonsförare på väg från dessa provsmaknings-, serverings-, och detaljhandelsställen.

Avsnitt 12.2.3 Konsekvenser för det offentliga – folkhälsokostnader

De beräknade kostnaderna för samhället av att införa denna sorts detaljhandel med alkohol, i form av förlorade levnadsår (98-120 miljoner kronor), vård och behandling (35,2-42,8 miljoner kronor) och produktionsbortfall och brottslighet (22,2-26,9 miljoner kronor), sammantaget 155,4-189,7 kronor varje år, bör jämföras med att statsbudgeten för hela ANDT-politiken de senaste åren sänkts till omkring 90 miljoner kronor per år.

De totala skatteintäkterna som förslaget beräknas ge (132-142 miljoner), är mindre än utgifterna för den försämrade folkhälsan. Förslaget verkar alltså vara en samhällsekonomisk förlust, där vinsterna framför allt går till de enskilda företag som ska bedriva denna form av detaljhandel med alkohol. Samtidigt ställs det i utredningen inga krav på att en andel av vinsten för denna typ av detaljhandel ska gå tillbaka till samhället på liknande sätt som att exempelvis Systembolaget avsätter medel till

alkoholforskning och kommunikationsinsatser eller att Svenska spel stödjer idrottsrörelsen.

Avsnitt 12.2.4 Konsekvenser för det offentliga – Kostnader för länsstyrelser att hantera kommunernas inlämnade tillsynsplaner

Länsstyrelsen instämmer inte i utredningens bedömning att förslaget inte torde medföra betydande merarbete för länsstyrelserna. Ett införande av förslaget skulle enligt Länsstyrelsen innebära betydligt mer arbete än att ta emot tillsynsplaner från kommunerna. En viktig del i länsstyrelsernas tillsynsuppdrag handlar om att ge kommunerna råd och stöd. Ett införande av en ny tillståndsprovning samt ytterligare tillsynsuppgifter för kommunerna skulle medföra en högre arbetsbelastning för länsstyrelserna, dels i form av att ge råd och stöd, dels i form av kunskapsinhämtning för länsstyrelsernas personal. I ett läge som det nuvarande, där Folkhälsomyndigheten brister i sin tillsynsvägledning, skulle det ankomma på länsstyrelserna att bistå kommunerna med vägledning, vilket medför kostnader. Slutligen skulle förslaget även medföra nya granskningsuppgifter i länsstyrelsens tillsyn av kommunerna.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av länsråd Daniel Gustafsson med länsamordnare ANDTS-frågor Anna Karlsson som föredragande. I den slutliga handläggningen har också Linnéa Lagergren, utvecklare folkhälsa med ansvar för tillsyn enligt alkohollagen, och Henrik Skyttberg, handläggare hållbar regional utveckling, medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar Länsstyrelsen personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa finns på
<https://www.lansstyrelsen.se/vasternorrland/om-oss/om-webbplatsen/sa-hanterar-vi-dina-personuppgifter.html>